

MOLIYAVIY HISOBOT TUSHUNCHASINING IQTISODIY VA ILMIY TALQINLARI

Yahyayeva Ra'no Raximovna

Namangan davlat texnika universiteti Buxgalteriya hisobi kafedrası magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada moliyaviy hisobot tushunchasining iqtisodiy va ilmiy talqinlari kompleks tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida moliyaviy hisobotlarning iqtisodiy mazmuni, axborot manbai sifatidagi ahamiyati hamda turli ilmiy yondashuvlarda berilgan ta'riflar o'rganildi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari doirasida shakllangan konseptual yondashuvlar milliy va xorijiy olimlarning qarashlari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Moliyaviy hisobotlarning qaror qabul qilish jarayonidagi roli, axborot sifat ko'rsatkichlari va investitsion ahamiyati asoslab berildi. Tadqiqot natijalari moliyaviy hisobot tushunchasining iqtisodiy va ilmiy jihatdan o'zaro uyg'un ekanligini ko'rsatadi hamda hisobot axborotining foydalilik darajasini oshirishda mazkur yondashuvlarni birgalikda qo'llash zarurligini asoslaydi. Maqolada keltirilgan xulosalar buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot sohasidagi ilmiy izlanishlar hamda amaliy faoliyat uchun ahamiyatli hisoblanadi.

Kalit so'zlar: moliyaviy hisobot, buxgalteriya hisobi, iqtisodiy axborot, ilmiy talqin, hisobot foydalanuvchilari, axborot sifat ko'rsatkichlari, investitsion qarorlar, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari, konseptual asoslar.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatini samarali boshqarish, investitsion qarorlar qabul qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash ishonchli iqtisodiy axborotga tayanadi. Ana shu axborotning asosiy manbai sifatida moliyaviy hisobotlar muhim o'rin tutadi.

Moliyaviy hisobotlar orqali korxonaning moliyaviy holati, moliyaviy natijalari va pul oqimlari to'g'risida umumlashtirilgan ma'lumotlar taqdim etiladi. Shu sababli, moliyaviy hisobot tushunchasining iqtisodiy mazmuni va ilmiy talqinlarini chuqur o'rganish mazkur maqolaning dolzarbligini belgilaydi [1].

Ilmiy adabiyotlarda moliyaviy hisobotlarga turli ta'riflar berilgan bo'lib, ular hisobotning funksiyalari, foydalanuvchilar doirasi va iqtisodiy ahamiyatiga qarab farqlanadi. Mazkur maqolada moliyaviy hisobot tushunchasining iqtisodiy va ilmiy talqinlari tizimli ravishda tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liq jihatlari ochib beriladi.

Moliyaviy hisobot tushunchasining iqtisodiy mazmuni

Iqtisodiy nuqtai nazardan moliyaviy hisobotlar korxonaning ma'lum hisobot davridagi faoliyati natijalarini aks ettiruvchi asosiy axborot manbai hisoblanadi. Ular orqali resurslardan foydalanish samaradorligi, moliyaviy barqarorlik va rentabellik darajasi

baholanadi [2]. Shu ma'noda, moliyaviy hisobotlar iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida muhim vosita vazifasini bajaradi.

Iqtisodiy talqinda moliyaviy hisobotlar, avvalo, axborot berish funksiyasiga ega. Korxonada yuzaga kelgan xo'jalik operatsiyalari buxgalteriya hisobi orqali qayd etilib, hisobot davri yakunida umumlashtiriladi. Natijada, hisobot foydalanuvchilari korxonaning aktivlari va majburiyatlari, xususiy kapitali, daromad va xarajatlari hamda pul oqimlari haqida ishonchli ma'lumot oladi [3].

Moliyaviy hisobotlarning iqtisodiy ahamiyati shundaki, ular bozor munosabatlarida axborot asimmetriyasini kamaytiradi. Ya'ni, korxona rahbariyati bilan tashqi manfaatdor tomonlar o'rtasidagi axborot tengsizligi qisqaradi, bu esa investitsion risklarni pasaytiradi [4]. Shu sababli, moliyaviy hisobotlar kapital bozorlari samarali faoliyat ko'rsatishining muhim sharti hisoblanadi.

Moliyaviy hisobot tushunchasining ilmiy talqinlari

Ilmiy adabiyotlarda moliyaviy hisobot tushunchasiga nisbatan turli yondashuvlar mavjud. Ayrim olimlar moliyaviy hisobotlarni buxgalteriya hisobining yakuniy natijasi sifatida talqin qilsa, boshqalari uni iqtisodiy axborot tizimining markaziy elementi sifatida baholaydi [5]. Zamonaviy ilmiy yondashuvlarda esa moliyaviy hisobotlar qaror qabul qilishga xizmat qiluvchi axborot tizimi sifatida qaraladi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari konseptual asoslariga ko'ra, moliyaviy hisobotlarning asosiy maqsadi foydalanuvchilarni iqtisodiy qarorlar qabul qilish uchun foydali bo'lgan moliyaviy axborot bilan ta'minlashdan iborat [6]. Ushbu yondashuvda hisobotlarning foydalanuvchilari sifatida investorlar, kreditorlar va boshqa kapital taqdim etuvchi shaxslar ustuvor hisoblanadi.

Ilmiy talqinlarda moliyaviy hisobotlar axborot sifat ko'rsatkichlari nuqtai nazaridan ham tahlil qilinadi. Tushunarlilik, dolzarblik, ishonchlilik va taqqoslanuvchanlik kabi sifat ko'rsatkichlari hisobot axborotining foydalilik darajasini belgilaydi [7]. Bu esa moliyaviy hisobotlarni faqat raqamlar yig'indisi emas, balki iqtisodiy mazmunga ega axborot tizimi sifatida qarashni taqozo etadi.

Iqtisodiy va ilmiy talqinlarning qiyosiy tahlili

Iqtisodiy va ilmiy talqinlar o'rtasida o'zaro bog'liqlik mavjud bo'lib, ular bir-birini to'ldiradi. Iqtisodiy talqin moliyaviy hisobotlarning amaliy ahamiyatiga e'tibor qaratsa, ilmiy talqin ularning nazariy asoslarini ochib beradi.

1-jadval

Moliyaviy hisobot tushunchasining iqtisodiy va ilmiy talqinlari qiyosiy tavsifi

Talqin turi	Asosiy mazmun	Ustuvor jihat
Iqtisodiy talqin	Korxona faoliyati natijalarini aks ettiruvchi axborot	Qaror qabul qilish
Ilmiy talqin	Axborot tizimi va nazariy konsepsiya	Axborot sifati

Talqin turi	Asosiy mazmun	Ustuvor jihat
Xalqaro yondashuv	Foydalanuvchilar ehtiyojlariga yo'naltirilgan hisobot	Investitsion ahamiyat

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, moliyaviy hisobot tushunchasi turli nuqtai nazarlardan talqin qilinsa-da, ularning barchasi hisobot axborotining iqtisodiy qarorlar qabul qilishdagi rolini e'tirof etadi [8].

Zamonaviy sharoitda moliyaviy hisobot tushunchasining rivojlanishi

Raqamlashtirish va globallashtirish sharoitida moliyaviy hisobot tushunchasi ham evolyusiya qilmoqda. Endi hisobotlar faqat o'tgan davr natijalarini emas, balki korxonaning kelgusi barqarorligi va risklari haqida ham ma'lumot berishga yo'naltirilmoqda [9]. Bu holat moliyaviy hisobotlarni tuzish va taqdim etishda konseptual yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Ayniqsa, xalqaro amaliyotda moliyaviy hisobotlarda ochib berish (disclosure) talablarining kengayishi hisobot axborotining iqtisodiy mazmunini yanada boyitmoqda. Bu esa moliyaviy hisobotlarning ilmiy talqinini ham yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Xulosa

Maqolada moliyaviy hisobot tushunchasining iqtisodiy va ilmiy talqinlari kompleks tarzda tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy hisobotlar iqtisodiy qarorlar qabul qilishda muhim axborot manbai bo'lib, ularning ilmiy talqini hisobot tizimining nazariy poydevorini tashkil etadi. Iqtisodiy va ilmiy yondashuvlarning uyg'unligi moliyaviy hisobot axborotining sifati va foydalilik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Deegan, Craig. Financial Accounting Theory. 5th ed. Sydney: McGraw-Hill Education, 2019.
2. Kieso, Donald E., Jerry J. Weygandt, and Terry D. Warfield. Intermediate Accounting. 17th ed. Hoboken, NJ: Wiley, 2020.
3. Elliott, Barry, and Jamie Elliott. Financial Accounting and Reporting. 19th ed. London: Pearson Education, 2019.
4. Healy, Paul M., and Krishna G. Palepu. "Information Asymmetry, Corporate Disclosure, and Capital Markets." Journal of Accounting and Economics 31, no. 1-3 (2001): 405-440.
5. Beaver, William H. Financial Reporting: An Accounting Revolution. 3rd ed. New York: Prentice Hall, 1998.
6. International Accounting Standards Board. Conceptual Framework for Financial Reporting. London: IFRS Foundation, 2018.

7. Alexander, David, and Anne Britton. Financial Reporting. 8th ed. London: Cengage Learning, 2020.
8. Nobes, Christopher, and Robert Parker. Comparative International Accounting. 13th ed. Harlow: Pearson Education, 2016.
9. White, Gerald I., Ashwinpaul C. Sondhi, and Dov Fried. The Analysis and Use of Financial Statements. 4th ed. Hoboken, NJ: Wiley, 2018.
10. Kamolov, A. A., & Xolmirzayev, U. A. (2018). Economic Laws And Categories. Экономика и социум, (2 (45)), 34-36.
11. Abdulazizovich, K. U. B., & Tursunpolatovna, N. N. (2023). Improving Reflection Of Information About Cash And Equivalents In The Accounting Balance Sheet On The Basis Of International Standards. Journal of Survey in Fisheries Sciences, 10, 2107-2114.
12. Ubaydullaev, T., & Holmirzaev, U. (2018). PECULIARITIES OF TAXATION OF INDIVIDUALS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. Экономика и социум, (11 (54)), 54-57.
13. Abdulazizovich, X. U. B. (2024). MOLİYAVIY AKTIVLAR TASNIFINI TAKOMILLASHTIRISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(2), 82-86.
14. Abdulazizovich, X. U. B. (2023). Moliyaviy aktivlar hisobini yuritishda xalqaro standartlar qoidalarini qo'llash masalalari. Ilmiy monografiya. Toshkent–2023.
15. Xolmirzayev, U. A., & Xakimova, G. A. (2024). SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH TIZIMI. Экономика и социум, (5-1 (120)), 938-941.
16. Abdulazizovich, X. U. B. (2025). BILIMLAR IQTISODIYOTI SHAKLLANISHINING USTUVOR YO 'NALISHLARI. Journal of new century innovations, 74(2), 65-70.
17. Abdulazizovich, X. U. B., & Abdullajanovich, U. T. (2024). SANOAT ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYAT YO 'NALISHLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 41(5), 17-21.
18. Qutbiddinovich, S. I., & Abdulazizovich, X. U. B. (2023). GAAP ASOSIGA QO'YILGAN MOLİYAVIY HISOB KONTSEPTSIYALARI. Interpretation and researches, 1(3), 42-50.
19. Kamalov, A. A., & Xolmirzayev, U. A. (2016). Small business and private entrepreneurship in Uzbekistan. Questions of Economics and Management, 5(7), 6.
20. Khakimov, B. J., Alimov, B. B., Xolmirzayev, U. A., & Polechov, A. X. (2013). theory of Economic Analysis. Tashkent" economics-finance"—2013.

21. Abdulazizovich, K. U. (2023). POSITIVE ASPECTS OF THE CASH METHOD IN SMALL ENTERPRISES UNDER UNUSUAL CIRCUMSTANCES. ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071, 12(11), 38-47.

22. Xolmirzayev, U. A., & Xakimova, G. A. (2023). XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARDA DEBITOR QARZLARINING AYLANISHI TAHLILIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARDA DEBITOR QARZLARINING AYLANISHI TAHLILIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.

23. Kholmirzaev, U. B. A., & Ubaydullayev, T. A. (2023). Improving the classification of financial assets according to the economic content. Educational Research in Universal Sciences, 2(1), 203-209.

24. Khakimov, J. B., & Kholmirzayev, A. U. (2021). Positive Aspects Of Cash Method In Small Enterprises In The Context Of Pandemic. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 12(7).

25. Abdulazizovich, X. U. B. (2025). INNOVASION FAOLIYATNING MOLIYAVIY TA'MINOTINI KUCHAYTIRISH ZARURLIGI VA OMILLARI TAHLILI. Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting, 5(03), 142-146.

26. Xolmirzayev, U. B. (2023). Bilimlar iqtisodiyoti va fan sohasi tushunchalari tizimining xususiyatlari. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 1(11-12).

27. Xolmirzayev, U. B. (2024). Bilimlar iqtisodiyoti jamiyat taraqqiyotini zamonaviy bosqichining asosidir. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 2(6).

28. Xolmirzayev, U. B., & Xakimova, G. Z. (2024). SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI AMALGA OSHIRISHNING MOLIYAVIY MEKANIZMI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 10, 96-98.

29. Xolmirzaev, U. B. A., & Madaliev, M. R. (2023). MOLIVIY HISOBOTLARNING QAYTA KO 'RIB CHIQILISHIDA XALQARO TALABLARGA RIOYA ETILISHI ZARURLIGI. Educational research in universal sciences, 2(3), 424-432.

30. Xakimov, B. J., Alimov, B. B., Xolmirzayev, U. A., & Polatov, A. X. (2013). Iqtisodiy tahlil nazariyasi. T: "Iqtisod-Moliya" - 2013.

31. Abdulazizovich, X. U. B., & Muhabbat, N. (2024). INCREASING COMPETITIVENESS IN THE COMMODITY MARKET IN INDUSTRIAL ENTERPRISES. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 42(1), 197-206.

32. Холмирзаев, У. А. (2023). ДЕБИТОР ҚАРЗЛАРИНИ АЙЛАНИШИ ТАҲЛИЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ: ДЕБИТОР ҚАРЗЛАРИНИ АЙЛАНИШИ ТАҲЛИЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.

33. Холмирзаев, У. А., & Самижонова, Ш. С. (2022). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОТРАЖЕНИЯ ДЕНЕГ В БУХГАЛТЕРСКОМ БАЛАНСЕ. Экономика и социум, (5-2 (92)), 755-766.

34. Холмирзаев, У. А., & Камолдинов, О. О. (2022). АСПЕКТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ О ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ПО ОБОРОТНЫМ СРЕДСТВАМ В БУХГАЛТЕРСКОМ БАЛАНСЕ. Экономика и социум, (5-2 (92)), 767-779.

35. Abdulazizovich, X. U. B. (2025). BILIMLAR IQTISODIYOTI SHAKLLANISHINING USTUVOR YO 'NALISHLARI. Journal of new century innovations, 74(2), 65-70.

36. Xolmirzayev, U. B. (2023). Bilimlar iqtisodiyoti shakllanishi evolyutsiyasini tavsiflovchi nazariy yondashuvlar. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 1(10).

37. Isomukhamedov, A., Kholmirzayev, U., Tursunov, U., Ergashev, I., Aliyeva, G., Karimova, S., & Nadirov, U. (2025). USING AI ENTERPRISE EXPENSES PREDICTION AND BUDGETING MECHANISMS. Reliability: Theory & Applications, 20(SI 10 (88)), 365-371.

38. Xolmirzayev, U. B., & Ubaydullayev, T. O 'zbekiston Respublikasida Davlat-xususiy Sheriklik Sohasida Me'yoriy-huquqiy Bazani Ishlab Chiqish. Green Economy and Development, 3(10), 667114.

39. Batirova, R., & Xolmirzayev, U. B. Ulgurji Savdo Qoidalari Va Chakana Savdodan Farqli Tomonlari. Green Economy and Development, 3(9), 666890.

40. ХОЛМИРЗАЕВ, У., & КАМОЛДИНОВ, О. ЭКОНОМИКА И СОЦИУМ. ЭКОНОМИКА, 625-627.

